

va varmbruna ansikte eggade allt mer Lenas fantasi. Så skulle en sjöman se ut! När han ibland vände sina blickar mot henne, frös hon nästan av spänning. Det var sådana blå djuphavsögon i de väldiga, djuptliggande hålorna. Ibland gick det som en vind genom hans oerhörda lockar. Ja, lockarna var oerhörda. Det fanns ingen som ens påminde om Morfar. Att likna honom hade varit otänkbart”.

I företalet till Lena Lindéns bok skriver Raggen själv: ”Här i boken träder vi in i hennes tonår och tonårsbesatthet, som var seglande skepp. Sådana fanns och finns ännu i många skepnader – Hoppet, Otto, Esmeralda, Fahrwohl – på väggen i hennes morfars – och min farfars – hem, där jag skriver dessa rader. Här finns minnesföremål från den gamle sjökaptenens seglatser runt världen, sjöstjärnor, torkade fiskar av egenartade former, sjöskumspipor, . . .” ”Lilla sötungen Lena var från barnsben favorit hos sin morfar, som i sin betvingande myndighet och kraft förkroppsligade de stora skeppens romantik, . . .”

Den femte februari 1989 skrev Raggen i ett brev till mig beträffande Fahrwohl; ”barkskepp som du ser. Det var min farfar Jeremias G:s sista skepp med vilket han två år i sextiofemårsåldern gjorde en fullständig världsomsegling innefattande ”the roaring forties”, Kap Horn och Australien. Det var ett vackert skepp: stål och mahogny. Sina pengar gjorde han på Esmeralda, också ett barkskepp. Han seglade kapten i 40 år utan ett enda haveri, en fan till karl”.

Jag tror att den självklarhet med vilken Raggen sökte sig ut i världen rotade sig i denna sjöfarartradition. Själv säger han i *Hur det kom sig* såhär: ”Alla universitetets ämnen byggde på tyska kursböcker. Men jag var anglofil; kanske en påverkan från min farfars sida, han som mot sina tyskvänliga söner alltid tog England i försvar och vägrade tro på tysk seger i första världskriget. När min far (1920) erbjöd mig en utrikesvistelse – då reste ju inte folk som nu – så ville jag fara till London”.

Avsikten med resan var att Ragnar ville lära sig engelska.

*

Ragnar reste alltså till London, 19 år gammal. Där gjorde han också annat än lärde sig engelska, bl.a. sökte han upp Edvard Wester-

marck: den nyblivne rektorn för Åbo Akademi var nämligen i England med anledning av Ålandsfrågans internationella behandling. Man får ett intryck av att ynglingen Ragnar Granit visste vart han var på väg, och det krävs ingen ytterligare förklaring till det faktum att han några år senare sökte sig till Sherringtons laboratorium i Oxford. ”I Oxford verkade då ännu samtidens mest betydande forskare på det centrala nervsystemets område. Sir Charles Sherrington, och där fann jag vårterminen 1928 vad jag sökte”, skriver Granit. Det finns ett känt påstående om nobelpristagare i fysiologi; det brukar formuleras ungefär såhär: ”De har ingenting gemensamt utom att de har studerat hos en nobelpristagare”. Sherrington fick sitt pris 1932, Granit sitt 1967.

Ur vetenskaplig synpunkt sett var förstås identifieringen med Sherrington viktigare än den med farfar Jeremias. Vid en första anblick kunde man knappast ha upptäckt någon likhet mellan Jeremias i Korpoström och ”The Old Sherry” i Oxford. Sherrington var en liten spenslig herre, avmätt i alla rörelser, och han förverkligade tydligen elevernas förväntningar på hur den tankspridde professorn bör uppträda. Han var också anspråkslösheten personifierad.

Men inom idéernas värld utstrålade han en enorm auktoritet, och hans elever beundrade honom villkorlös, och försökte (ofta med framgång) leva upp till hans förväntningar. Jag kan heller inte låta bli att nämna att Granit i två böcker citerar en liten anekdot enligt vilken Sherrington, en gång i en krets av goda vänner, avslöjade att hans dröm hade varit att bli amiral!

Varken Sherrington eller Granit kom dock någonsin att erövra världshaven. Sherrington erövrade i stället stora delar av nervfysiologin genom att skapa nya tankebyggnader, begrepp och termer. Granits ambition var att göra det samma, först inom näthinnefysiologin, och sedermera inom den nervfysiologi som beskriver hur hjärnan via ryggmärgen styr musklerna, och därmed våra rörelser. Han lyckades också delvis, men jag tror man kan säga att han på något plan siktade mot en nervfysiologins Jeremiasroll, som inte längre var möjlig att uppnå inom den västeuropeiska och nordamerikanska kulturfären.

Själv skriver Raggen i *Ung mans väg till Mi-*

nerva: "Envar har en marskalkstav i sin ränsel. Fröjden er däråt, det är mitt allmännaste råd. fröjden er så länge den finns. Ty undantagslöst är ni alla dömda att förr eller senare bli besviken". Granit hade en komplex personlighet, och sannolikt var hans självkänsla inte så helgjuten som den i första hand tedde sig. När han steg upp i en talarstol hade någon kanske väntat sig att få höra Jeremias dundrande stämma, men oftast var budskapet synnerligen lågmält och fragmenterat. Enligt Granits beskrivningar hade Sherrington samma föreläsningsteknik; innan en mening hunnit halvvägs var tankarna redan långt inne i nästa, och – för att låna E.G.T. Liddells ord (om Sherrington): ". . . with only a few was his special wisdom shared".

Både Granit och Sherrington satte stort värde på sin humanistiskt orienterade bakgrund, och upplevde båda i många avseenden livet i estetiska och litterära dimensioner. År 1923, innan Granit på allvar inledde sina medicinska studier, blev han filosofiemagister med ämnena teoretisk och praktisk filosofi, estetik och kemi. Den väsentligaste följden av filosofistudierna var mötet med Eino Kaila, "som ju var den man som gav mig den pust av ande som behövdes för valet av forskarens livsform", för att citera ett brev från Granit av den 26 februari 1989.

Jag tror att den gemensamma humanistiska bakgrunden också spelade en avgörande roll för Sherringtons och Granits hela syn på nervsystemet. Båda levde i ett gränsland mellan en "atomistiskt" reducerande nervfysiologisk tradition, och en ambition att både förnuftsmässigt begripa och intuitivt förstå organismernas mera holistiska funktionsprinciper. Inom 1900-talets nervfysiologi är denna sherringtonska skola inte helt lätt att sätta sig in i, och den ligger något på sidan om den renskalade reduktionism som i dag dominerar anglosaxiska läroböcker. Sherringtons Oxford-skola är därför idéhistoriskt intressant.

I England har Cambridgeuniversitet länge varit centrum för den reduktionistiska, logiskt analyserande och ofta på matematiska modeller baserade fysiologin. Granits begreppsvärld var språklig, inte matematisk. Sin holistiska syntes presenterade han år 1977 i *The Purposive Brain*.

*

Det vore en mäktig uppgift för en modig lär-

domshistoriker att beskriva hur Sherringtons elever inom hjärnfysiologin förvaltade arvet efter mästaren; de ansåg sig alla förvalta samma arv och förblev i många fall vänner livet ut (t.ex. Granit och John Eccles), men filosofiskt divergerade de kraftigt. Den ena extremen har representerats av Wilder Penfield och John Eccles (den senare, så vitt jag vet, fortfarande en produktiv skribent). Genom sina rent empiriska fysiologiska arbeten har dessa två kommit att inta en ledande ställning bland Sherringtons elever (Eccles nobelpristagare 1963). Samtidigt har de inom den anglosaxiska nervfysiologiska traditionen profilerat sig som avvikare i det att de infört ett religiöst perspektiv på sin vetenskap.

När de diskuterat relationen mellan kropp och själ, har de båda laborerat med en icke-materiell själ som (sannolikt) kan överleva kroppens död. Och när de talat om denna själ, som på något sätt kommunicerar med hjärnan, har de båda refererat till det de ansett representera Sherringtons dualistiska människoupfattning.

Granit presenterar en annan syn i sin lysande Sherringtonbiografi. Han framhåller att Sherrington inte var speciellt filosofiskt intresserad och att han inte tog ställning till diskussionen om själens relation till kroppen. Han medger att Sherrington gjorde det snärjigt för sina läsare genom att framlägga sin syn på människan i form av en dialog mellan detta sekels biologi och Jean Fernel, en läkare och forskare från 1500-talets Paris (Sherrington: *Man on His Nature*). Men han betonar att Sherrington, samtidigt som han naturligt accepterade en vardagsupplevelsens dualism, gjorde en klar skillnad mellan sin (och nervfysiologins) empiriska värld och teologernas dualism.

Jag vill här igen citera Granit direkt. Givetvis vet jag inte hur precis hans ord träffar Sherrington, men jag tror verkligen att de sällsynt väl beskriver Granits egen plats i forskningens landskap: "It is true that Professor Asher of Berne, . . ., harangued him as the philosopher of the central nervous system, but I am inclined to disagree. Sherrington's mind was that of an artist, complex, intuitive, rich, visual in the extreme, and what kept all this in balance in his career as a scientist was the empirical attitude of the great experimenter living in his work. In the same sense many famous artists have been great experimenters, highly critical of their own

results and methods”.

Inom vetenskapsteori är det i dag populärt att intressera sig för intuitiva metoder, d.v.s. icke-medvetna analyser av erfarenhetsmaterial som är så informationsrika och mångskiftande att de svårligen kan utsättas för en strikt logisk analys. Granits forskningsstrategi var tydligen ett lysande exempel på denna process. Han lär ha varit en otroligt skicklig och snabb experimentator rent hantverksmässigt, men dessutom hade han en unik förmåga att sammansmälta sin vida erfarenhet (intuitiva kunskap) med färsk experimentella resultat till riktiga slutsatser. I detta avseende var Raggen tydligen i det närmaste unik. För övrigt var han på vanligt sätt glimrande intelligent och hade den för nobelprista-

gare nödvändiga egenskapen att han personligen tog ansvar för sin forskningsgrens utveckling.

När jag ytterligare försöker finna något ord som karakteriserade Raggen blir det lojalitet. Jag har det intrycket att lojalitet för honom var den viktigaste egenskapen hos en bra människa. Han kände total lojalitet mot sina närmaste, sina vänner och sitt hemland, och hans kolleger och elever världen över fick uppleva hans minnesgodhet, omtanke och lojalitet. Slutligen var han, oberoende av modets nycker, absolut lojal mot det han ansåg vara sant och rätt.

Tom Reuter

Litteratur:

Donner, Kai Otto. Minnestal över Ragnar Granit. Finska Vetenskaps-Societetens Årsbok 1991 (ännu inte utkommen).

Granit, Ragnar. Ung mans väg till Minerva. KF:s Bokförlag, Stockholm 1958.

Granit, Ragnar. Charles Scott Sherrington. An Appraisal. Nelson, London 1966.

Granit, Ragnar. The Purposive Brain. The MIT press, Cambridge, Mass.: 1977.

Granit, Ragnar. Hur det kom sig. Norstedts, Stockholm 1983.

Lindén, Lena. Flicka på skepp. Holger Schildts Förlag 1966.

Reuter, Tom. Ragnar Granit, helsinkiläis-korppoolainen neurofysiologi. Lääkäri ja Vapaa Aika 1989, nr 2B.

Sacks, Oliver. Neurology and the soul. The New York Review of Books, November 22, 1990.